

EXPERIÈNCIES DE PEDAGOGIA SOCIAL

CASAL DE DONES

el safareig

GRUP DE DONES FEMINISTES
DE Cerdanyola

Amb la col·lecció d'opuscles TALEIA la Fundació Serveis de Cultura Popular pretén fer conèixer les nombroses i variades experiències de pedagogia social que es realitzen al nostre país, sovint poc conegudes i reconegudes.

No és en va que la col·lecció porta el nom de TALEIA: per crear-les i dur-les a la pràctica calen grans dosis d'imaginació, de constància i de solidaritat.

Esperem que la seva publicació fomenti l'intercanvi i impulsi noves iniciatives ●

Colors:

- lila:** Educació especialitzada
- rosa:** Animació socio-cultural
- verd:** Educació ambiental
- marró:** Formació d'adults
- blau:** Educació en el temps lliure

EL SAFAREIG

EXPERIÈNCIES
DE PEDAGOGIA
SOCIAL - 26

**Text redactat per *El Safareig*
a petició de la
Fundació Serveis de Cultura Popular**

**© Fundació Serveis de Cultura Popular
Impressió: El Tinter SCCL
Tel. 357 00 50
La Plana, 8
08032 Barcelona
D.L.: B.32.962-1992
ISBN: 84-8000-024-8**

EL SAFAREIG

Fundació Serveis de Cultura Popular
1992

«Probablement a cap de nosaltres no ens han ensenyat la necessitat de tenir gaire cura de les relacions amb altres dones i de considerar-les una font insubstituïble de força personal, d'originalitat mental, de seguretat en la societat. I costa, fins i tot, fer-se una idea de com són de necessàries aquestes relacions, perquè en la cultura rebuda s'han conservat alguns productes d'origen femení, però no pas pel seu caire simbòlic, en la mesura que tals productes ens eren presentats com re-generats per un pensament masculí».

(No creguis que tens drets. La generació de la llibertat femenina en les idees i vivències d'un grup de dones. Llibreria de Dones de Milà).

Introducció

creador...) mentre que les dels homes s'han definit com a «culturals» (superació de la natura, racionalitat, intel·ligència...). La nostra civilització considera com a transcendent i mereixedor de perpetuar-se allò que s'ha definit com a cultural: per tant, masculí. Així, la vida en una probeta pertany a aquesta categoria; és l'home qui es transcedeix, i amb ell «tota la humanitat» avança amb aquest esforç. De qualsevol manera, milers d'anys de societat patriarcal han ofegat i esborrat el que les dones hem estat o la mateixa possibilitat d'ésser.

Amb aquestes observacions volem assenyalar com és d'important per a nosaltres poder publicar la nostra experiència: ens suposa la possibilitat de transcendir, de deixar petjada. Volem també expressar que el silenci històric al voltant nostre ens ha fet descobrir els silencis d'altres grups socials dels quals sempre ens hem sentit solidàries.

Les idees i feines que exposem són el resultat de les reflexions i del treball col·lectiu del nostre grup i d'altres grups i dones que ens han precedit i amb qui ens hem relacionat.

Agraïm a la Fundació de Serveis de Cultura Popular que ens hagi donat la paraula.

Casal de Dones «El Safareig»:

C/ de les Vinyes, 11C
Cerdanyola del Vallès-08290.
Tel. 580 61 51

Històricament les dones fem, però no queda constància del que fem. Com a dones, hem passat a través de milers d'anys sense deixar gaires mostres de la nostra existència: la fórmula d'un suculent brou té menys possibilitats d'eternitat que la discussió d'un filòsof. Buscar una explicació d'això és força complex. Una possible interpretació és que les activitats de les dones s'han definit com a «naturals» (espontànies, relacionades amb la biologia, sense esforç

Algunes notes sobre el moviment feminista actual

Les dones de El Safareig-Grup de Dones Feministes de Cerdanyola ens sentim part del moviment feminista. Creiem que fer-ne algunes referències ajudarà a conèixer-nos.

El moviment feminista, encara que minoritari, ha estat un dels moviments socials amb més transcendència dels darrers 25 anys. Arreu del món s'han organitzat grups de dones. A les dar-

res dècades hi ha hagut canvis a la societat que han afectat molt directament la vida de les dones i han influït decisivament en el sorgiment del moviment feminista (aquests canvis no han estat iguals per a totes les dones ni en tots els països):

- El control de la natalitat, malgrat totes les deficiències dels contraceptius.
- La reducció de les taxes de mortalitat infantil i materna.
- La demanda de mà d'obra durant els anys 60 i part dels 70, a causa de la prosperitat econòmica dels països industrials, cosa que va augmentar la incorporació d'una part de les dones al treball assalariat.
- L'accés per part de les dones als ensenyaments secundari i superior.

Si s'hagués de resumir en un de sol el gran canvi operat en l'experiència de vida de les dones aquest seria, potser, d'haver trencat la idea que la maternitat fos el seu destí únic com a sexe. S'ha aconseguit un cert reconeixement social a les diverses formes d'ésser dona. Unes volen ésser mares, altres no; d'altres volen fer-se electricistes o pilots d'avió, moltes no volen renunciar al dret al treball fora de casa, o a viatjar, o a compartir la vida amb una altra dona, etc. Però aquest eixamplament d'horitzons no deixa d'estar ple de dificultats: és el que s'ha anomenat el «malestar de l'emancipació».

A partir de 1975, el moviment feminista creix a Catalunya i a l'Estat espanyol.

És una època de mobilitzacions socials. En el període 1976-81 s'aconsegueixen victòries importants, encara que no satisfan les aspiracions del moviment. S'aprova la Llei de Relacions Laborals, que equipara els drets laborals de les dones i dels homes, es despenalitzen l'adulteri i els anticonceptius, s'obren els primers centres de planificació familiar, s'aproven les lleis de divorci, filiació i règim econòmic del matrimoni... Encara resta una gran lluita pendent: la llei de l'avortament, que no s'aprovarà fins l'any 1985 i que s'ha demostrat absolutament insuficient.

Dins del moviment feminista hi ha moltes i diverses concepcions (radicals, de la diferència, de la igualtat...). El Grup

de Dones Feministes de Cerdanyola som un grup plural, amb dones de diferents orígens i concepcions. El fet d'ésser un grup «de poble» i, per tant, d'entorn més petit que no el d'una gran ciutat, condiciona que diferents punts de vista hagin de conviure en un col·lectiu de confluència (aquest és un dels valors del grup) però, d'altra banda, la possibilitat d'incidir en la realitat del municipi és més gran. Això ha influït en el fet que ens hàgim dedicat més a reivindicar i a participar activament en la creació de serveis i activitats per a les dones que no a un procés de reflexió. Ara bé, tant la reflexió com l'acció han estat presents, en diferents intensitats, al llarg de la nostra història.

Origen i desenvolupament del Grup de Dones Feministes de Cerdanyola

Hem de situar els inicis en plena transició democràtica. L'any 1976, Cerdanyola del Vallès, com moltes altres poblacions del cinturó industrial de Barcelona, tenia moltes deficiències de serveis (encara avui en té: per exemple, no existeix una guarderia pública). Entre d'altres reivindicacions i lluites hi havia la de «una escola digna, 30 nens per aula» o bé reclamant que les constructors que havien edificat els grans

polígons del municipi fessin els parcs públics a què s'havien compromès. Reivindicacions lligades a una part de la vida de les dones —la que fa referència a l'atenció dels nens i les nenes— i a aconseguir la màxima qualitat de vida per a la població. Part de les dones que aviat formaríem el Grup ens vam conèixer a l'Assemblea Democràtica de Catalunya, a les associacions de pares, a les associacions de veïns... Algunes teníem fills i filles petites i aquestes reivindicacions públiques entroncaven plenament amb la nostra vivència com a mares. Evidentment, tot això passava en un marc de mobilització social des de l'esquerra que demanava la democràcia, la llibertat d'expressió, la legalització dels partits polítics...

Va ésser a partir d'aquestes encara fràgils relacions des de la clandestinitat que algunes dones de Cerdanyola vam anar, la primavera de 1976, a les Primeres Jornades Catalanes de la Dona, celebrades al Paranimf de la Universitat de Barcelona. Unes Jornades històriques per al feminisme i per a Catalunya, malgrat el to de sornegueria amb què van ésser rebudes per la premsa del moment. Aquelles Jornades van suposar quelcom màgic. El Paranimf era ple de gom a gom, ple de dones on una deia just allò que l'altra pensava i no sabia com dir. Algunes ens vam sorprendre de trobar-nos allà sense haver-nos-ho dit. I d'aquest primer reconeixement multitudinari del fet «d'ésser dona» va sorgir l'energia necessària per crear el

Grup de Dones Feministes de Cerdanyola. Com després vam saber, així també es van iniciar molts altres grups de dones a Catalunya. Des de la seva constitució, el grup ha estat a les diferents lluites, debats, accions, etc. del Moviment Feminista.

Els primers anys, el grup combina un treball d'autoconsciència i d'actuacions de cara a l'exterior. L'autoconsciència es forja analitzant, a partir de les experiències personals, la condició de les dones en aquesta societat. Es comprova que allò que és personal és polític, en el sentit que allò que a una li passa no és casualitat o deficiència personal, sinó que hi ha moltes més dones que també ho viuen. El grup era reduït, unes 10-15 dones, participàvem quasi sempre les mateixes, i això permetia la reflexió i l'aprofundiment en les diverses temàtiques. Però, principalment, el grup va ésser un punt central de desenvolupament personal per a cadascuna de nosaltres i també un punt de referència i cohesió ideològica en els altres àmbits en què cada una era present (la feina, el partit, l'associació de veïns, la casa, etc.). Les actuacions cara enfora van estar marcades per la manca de llibertats: així, les primeres xerrades a la biblioteca pública foren prohibides i no es van poder realitzar; restàvem a la porta informant de la prohibició i, a partir d'aquí, alguna companya es va afegir al grup.

El nom que es va donar al grup va ésser motiu de discussió, especialment el

mot «feminista», i es va valorar que les constituents ens hi sentíem representades, que la paraula tenia mala premsa i que justament calia combatre-hi. El mot feminista l'hem tractat amb gran compte al llarg de la nostra història i actualment ens diferencia de molts altres grups de dones que no s'hi han identificat. De les discussions inicials cal destacar la que plantejava si ens definíem com un grup obert o tancat. Aquest ha estat un debat permanent; ens decantàvem per definir-nos com un grup obert, però la pràctica ens demostrava que érem un grup tancat; l'any 1978 el grup va redactar una declaració de principis on quedà clara una voluntat d'intervenció cara enfora. Com a declaració de principis s'afirmava:

- La independència ideològica de qualsevol partit, organització o associació.
- L'acceptació de la doble militància de les seves integrants (qüestió clàssica de debat dins del feminisme, ja que es considera que els partits polítics són estructures masculines i jeràrquiques).
- La consideració que la lluita no és contra l'home, sinó contra els que afavoreixen la permanència d'una societat que oprimeix les dones.
- La lluita per una nova societat sense cap tipus d'opressió. Per aquest motiu qualsevol moviment popular reivindicatiu té el reconeixement tàcit del grup, mentre no vagi en contra dels interessos de les dones.
- El foment de la lluita feminista

col·lectiva per sobre de qualsevol altre interès.

Els objectius de lluita del Grup, també assenyalats l'any 1978, són:

- Dret a un lloc de treball sense cap tipus de discriminació.
- Dret a un ensenyament no discriminatori per a la dona.
- Amnistia i abolició de les lleis i normatives discriminatòries per a les dones.
- Dret al propi cos, a una educació sexual, a contraceptius per a dones i homes, a l'avortament a càrrec de la Seguretat Social.
- Igualtat de drets per a les parelles, casades o no. Inclusió de la parella i els fills en la cartilla de la Seguretat Social de la dona.
- 6 mesos d'excedència cobrant el 100% del sou per a la parella que ha tingut un fill o una filla.
- Llei de divorci.
- Pàtria potestat compartida.
- Igualtat de drets per a tots els fills i filles.
- Denúncia de la doble moral burgesa que estableix rols masculins i femenins i classifica les dones en honestes o prostitutes al servei dels homes.
- Denúncia dels mites de la virginitat, de la maternitat i de la cosificació que, en conseqüència, es fa de les dones.
- Denúncia de la falta d'interès real dels partits polítics i de llur exclusiu interès tàctic i oportunista.
- Denúncia de la família actual com el primer centre de frustracions i de cas-

tració (i, per tant, primera escola d'integració submissa al sistema), i com el nucli de l'aprenentatge dels rols masculí i femení i de les estructures de poder.

Hem cregut interessant de referir-nos a aquest document perquè, vist ara amb la perspectiva del temps, s'observa que era una declaració avançada i que part de les reivindicacions s'han aconseguit, moltes tanmateix en un grau deficient. També queda clar que ha estat el moviment feminista qui ha donat veu a aquests drets de les dones —a fi que després altres moviments socials i institucions els assumissin. Un altre punt a destacar del document és la posició d'esquerres i la voluntat de treballar amb els diversos moviments socials per un canvi global de la societat.

De les actuacions cara enfora que es recorda d'aquells primers moments destaca el boicot que el grup va fer a l'elecció d'una Miss en una barriada del poble i una cercavila pels mercats, en la qual les dones del grup anàvem disfressades representant la doble jornada de les dones, la manca de contraceptius, etc. Eren actuacions característiques del moviment feminista del moment, actes al carrer amb força contingut creatiu.

Un centre de planning a tots els barris

Durant força temps les pancartes i la veu col·lectiva de les feministes a les manifestacions van exigir el dret de les

dones a l'ús de contraceptius, a una maternitat desitjada, a una sexualitat no basada exclusivament en la penetració. Aquests temes eren molt «viscuts» al grup (amb el «Self-Help» de L. Taboada i «Nuestros cuerpos, nuestras vidas» de les dones de Boston); parlem d'una Casa de Dones, d'un Centre de Salut i d'estudi on trobar-nos nosaltres i altres dones, de Cerdanyola o de fora.

Contextualitzem breument el moment històric: l'any 1979 se celebren les primeres eleccions municipals. El grup elabora un manifest programàtic que remet a tots els partits demanant-ne l'assumpció, i proclama el buit a tots aquells que no considerin la «qüestió de les dones» com una de les fonamentals. Es constitueixen els primers ajuntaments democràtics i així apareix la possibilitat de participar activament i democràticament en la reconstrucció del municipi. Per nosaltres, aquesta participació passa per aconseguir un Centre de Salut municipal per a dones i de Planificació Familiar. Cal recordar que la situació de la contracepció fa 13 anys era: molt poca informació i formació, fins i tot dels professionals sanitaris, dels diferents mètodes; gran dificultat per obtenir anovulatoris o per a la col·locació d'un DIU (que havia de ser a part de la Seguretat Social); avortament molt penalitzat.

La consecució del Centre de Planificació Familiar va suposar un treball intens i dur al llarg de dos anys, de negociacions amb l'Ajuntament i de sensibilització d'altres entitats del poble. I

un important debat: com a grup havíem de participar amb les institucions o no? En part, aquest debat es va resoldre establint mecanismes que garantissin el contingut feminista en els projectes que el grup impulsava, estructures d'organització que mantinguessin la comunicació entre el Centre de Planificació Familiar i el Grup de Dones. El grup hi estava viencialment implicat, formava part del Consell Municipal de Salut, se suplia la manca del servei fent xerrades informatives sobre sexualitat i contracepció a la biblioteca municipal (de les primeres xerrades permeses amb la democràcia) i dos dies la setmana, en una associació de veïns, es feien permanències per assessorar en temes de salut, de contracepció, jurídics, etc. El treball amb les associacions de veïns va ésser molt important i el primer projecte de centre de planning, redactat pel propi grup, va ser signat, també, per quatre associacions de veïns i un sindicat (CNT). Finalment, les mateixes dones del grup i algunes de Ripollet —el poble veí— vam organitzar i realitzar un curs per a consultores de planning. Després de moltes reunions, d'enrabiades i de bons moments, es va inaugurar el Centre de Planificació Familiar municipal de Ripollet, l'any 1980, i el de Cerdanyola, el 1981. Avui moltes usuàries del planning poc saben del seu origen.

Les nostres veus a través de les ones radiofòniques

L'any 1982 inaugurarem una etapa radio-

fònica que durarà tres anys, primer a Ràdio Ripollet i després a Antena Directa de Cerdanyola. Era un programa de tarda que es titulava «L'hora de les dones» i que tenia una durada d'una hora. Nosaltres mateixes redactàvem els guions extensament documentats, des de les ones parlàvem dels temes més dispars: dona i pau, sexualitat, cinema, moda, publicitat, presons, història, etc. Hi havia voluntat de parlar de qualsevol tema des del feminisme. La música era també un ingredient principal: buscàvem que, a ser possible, fos adient amb el tema i les cantants fossin dones, i les músiques també de dones (això era un esforç no gens menyspreable). La ràdio no suposava un mitjà de comunicació qualsevol: sabíem que la ràdio era i és una companyia per a moltes dones en el seu solitari treball domèstic. A mesura que les ràdios locals s'anaven professionalitzant i nosaltres també canviàvem, la participació es va tornar més irregular, però sense mai abandonar-la, ja que també hem anat escrivint a la premsa local i comarcal.

Una aproximació a la situació de les dones: les primeres Jornades de les Dones a Cerdanyola

L'any 1983 muntem les primeres Jornades de les Dones a Cerdanyola, que vàrem titular «Nosaltres, les dones». Les Jornades es van estructurar en una part lúdica (cinema, música) i un grup

de ponències que vàrem redactar les mateixes membres del grup. Cada ponència va suposar un treball d'estudi sobre els següents temes:

- Avortament.
- Dona i antimilitarisme.
- Maltractaments a les dones.
- Una història on les dones existim.
- Dona/crisi: apunts per a una anàlisi.

Cal assenyalar el caràcter pioner d'alguns temes, com el de «dona i antimilitarisme»: no serà fins a 1986 que es plantejarà una mobilització pel tema de la incorporació de les dones a l'exèrcit sota el lema «ni soldat ni soldada» i, l'any 1987, pel referèndum sobre l'OTAN.

De les conclusions de les Jornades sorgeix un grup de treball que redacta un projecte per integrar dones en els Plans d'Ocupació INEM-Corporacions Locals; l'any 1983 l'atur era molt elevat i, encara que no havia començat a créixer ostensiblement l'atur femení, sí que hi havia dones de serveis socials, moltes d'elles caps de família, que no podien accedir a aquest programa de l'Administració perquè era exclusivament masculí (discriminació indirecta a través de l'ofici, ja que eren plans per a peons de la construcció). En els anys posteriors es va anar aconseguint una lenta sensibilització per part de l'Administració i els agents socials i avui hi ha una important, encara que insuficient, participació de dones en els Plans d'Ocupació. En aquest programa hem pogut comprovar que ràpidament es re-

produeixen els mecanisme de discriminació: així, malgrat incorporar-se numèricament més dones seguint la proporció d'atur (el 60% aproximadament de l'atur és femení a Cerdanyola) es van contractar en categories més baixes, en oficis amb convenis més baixos i amb contractes més precaris que els homes. Fins i tot quan els contractants són l'Administració veiem si n'és de difícil no aplicar mesures laborals discriminatòries. Com a grup, hem denunciat aquesta situació i hem aconseguit alguna millora, com reduir les hores de feina, ja que no s'estava disposat a augmentar els sous.

Una altra conclusió de les Jornades va ser la necessitat de crear una casa d'acollida per a dones maltractades. Per al projecte de casa-refugi calien, abans que tot, dues coses: conèixer quina era la realitat sobre aquest tema a Cerdanyola, i sensibilitzar les institucions i la població en general. Tot això va cristallitzar en la realització d'un estudi sociològic sobre la situació de la dona a Cerdanyola.

Un estudi pioner: les dones a Cerdanyola

El març de 1984 el Grup de Dones Feministes de Cerdanyola vàrem presentar a l'INEM, a través de l'Ajuntament de Cerdanyola, el projecte de realitzar un estudi sobre la realitat socioeconòmica de les dones de Cerdanyola. Justament, sol·licitàvem que se'ns sub-

vencionés l'estudi a través dels plans d'ocupació que havíem denunciat per sexistes. El projecte es va aprovar i, durant sis mesos, tres dones van estar contractades per realitzar l'estudi; en realitat el treball es va allargar quasi un any i mig i es va tirar endavant per voluntariat. Era un novetat que «un grup de dones» utilitzés un pla d'ocupació, i que aquest consistís a fer «un estudi de dones». L'anàlisi realitzada va anar molt més enllà de la violència domèstica en contra de les dones: es va estudiar la situació de les dones en el municipi, en l'anàlisi global de la població (creixement, edat i sexe, estat civil, composició familiar, etc.), en el treball/atur, en l'ensenyament, la cultura, la sanitat, la violència domèstica, el temps d'oci, la realitat de les mestresses de casa, etc. D'aquest estudi volem assenyalar:

- L'any 1984 no hi havia cap sistematització de les dades referents a la població de Cerdanyola, i de la població femenina només n'hi havia un estudi del País Basc. A Cerdanyola mancaven, no solament les dades de caràcter més específic (món laboral, salut, etc.), sinó també un recull manejable de les variables més utilitzades en qualsevol treball sociològic (sexe, edat, nombre de fills, membres que componen les famílies, etc.). Aquestes mancances van obligar-nos a fer, primer, una anàlisi general de la població (dones i homes); nosaltres sabíem que per fer correctament el nostre estudi havíem de conèixer la realitat global de la població, i

aquesta era diferent per a ambdós sexes. Avui, els reculls estadístics consideren sistemàticament la categoria sexe, encara que amb moltes deficiències. El nostre estudi va ésser un dels pioners arreu de l'Estat espanyol en fer una radiografia sociològica de la situació de les dones en un territori determinat.

- El treball s'havia organitzat a tres bandes: el grup d'estudi, el Grup de Dones Feministes de Cerdanyola i l'Ajuntament (vegeu-ne l'organigrama). Es feien reunions setmanals de seguiment on es marcaven conjuntament els objectius del treball i s'aportava treball voluntari.
- Hi havia una clara voluntat de no fer l'estudi d'esquena a la població. Així, a través del butlletí municipal, la ràdio, els cartells i tríptics s'anava informant a la població dels avenços de l'estudi i de tot allò que anàvem aprenent. Tot i no oferir aquest servei, diverses dones s'adreçaven al grup d'estudi per veure com solucionar problemes de separacions o maltractaments: hi havia dones que cercaven algú que les volgués escoltar.
- Hi havia un intent d'anar transformant la realitat al llarg de l'estudi (les institucions no tenien dades diferenciades segons el sexe respecte a l'atur, les ocupacions, la utilització de recursos...).
- Una de les conclusions va ésser la ne-

cessitat d'una formació ocupacional específica per a dones.

L'estudi es va publicar amb mitjans modestos gràcies a una subvenció del Instituto de la Mujer. En aquest projecte vam aplicar la mateixa filosofia que en el Centre de Planificació Familiar: participàrem amb les institucions sota una forta supervisió del grup. Les relacions amb l'Ajuntament van ésser tenses i en el Grup hi havia diversitat de criteris pel que fa a la forma d'afrontar-lo. Amb la perspectiva del temps, ara pensem que potser no vam saber resoldre el conflicte i les dones socialistes o simpatitzants es van retirar de la participació activa del grup. Aquest fet es va generalitzar en el moviment feminista: amb l'arribada dels socialistes al govern de l'Estat, moltes dones socialistes deixen de mantenir la seva organització autònomament com a dones.

Neix «El Safareig-Grup de Dones Feministes de Cerdanyola»

El 27 de març de 1987 vàrem constituir l'associació sense afany de lucre denominada «El Safareig-Grup de Dones Feministes de Cerdanyola». Nosaltres, semblantment a molts altres grups, no ens havíem plantejat mai seriosament la possibilitat de fer-nos «legals», més aviat proveníem, en els orígens, de la «il·legalitat». Però la necessitat d'acon-

seguir subvencions i la reestructuració que s'anava operant en l'associacionisme en el transcurs de la democràcia van fer-nos decidir de constituir l'associació. Ens resultava estrany, sentíem que no provenia de la nostra tradició això de fer uns estatuts una mica formals, de pensar en presidents, en llibres d'actes amb cobertes dures... Vam dedicar temps a buscar-li un nom: ja que havíem decidit de fer-nos «legals» ho faríem amb un nom que sonés estrany als estaments oficials i que estigués vinculat a la vida de les dones. I pensant en la novel·la de Montserrat Roig *«Molta roba i poca sabó, i tan neta que la volen»* se'ns va acudir «El Safareig», acompanyat del nom del grup fundador. També consideràrem que «El Safareig» era la reivindicació d'un espai de comunicació i del dret a la paraula. S'ha dit que les dones no han de parlar, i quan ho fan es diu que són xafarderes, que fan «safareig»; nosaltres creiem que probablement en els safareigs es tractaven i resolien molts problemes que tenia la comunitat.

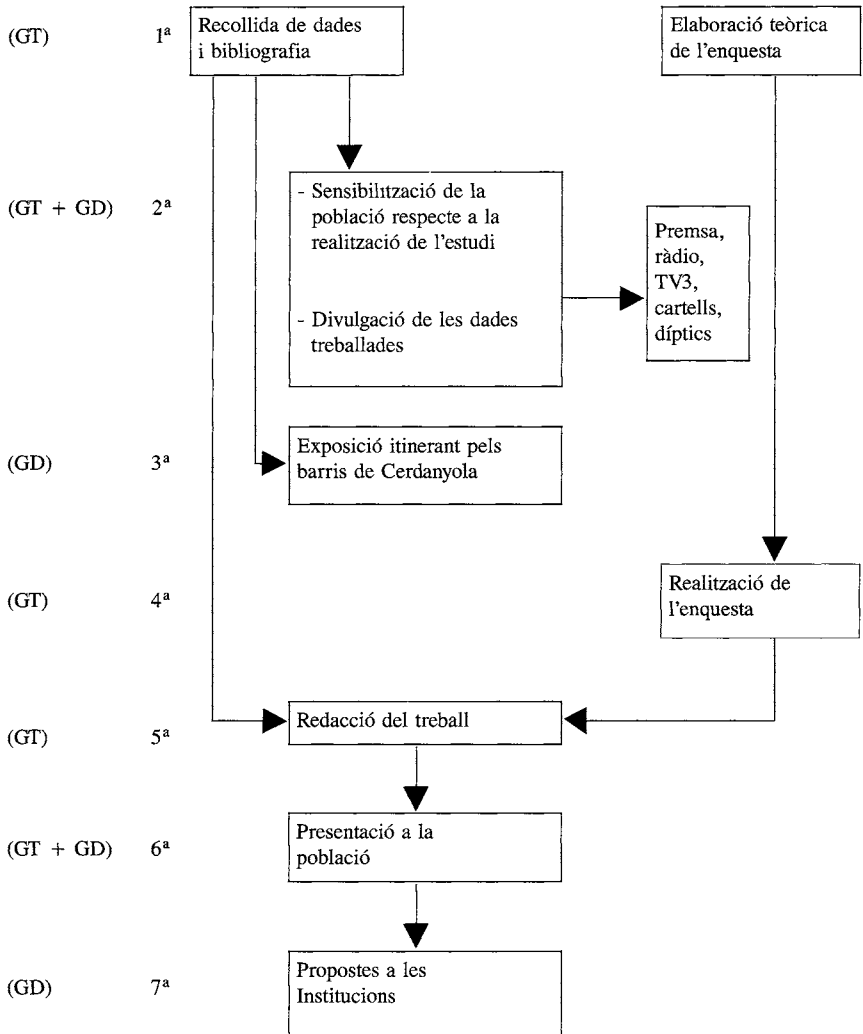
Ens vam legalitzar a fi de poder obtenir subvencions públiques i, pel fet que s'anava configurant un nou àmbit de treball, el de la formació ocupacional per a dones en atur. Quedà palès en les finalitats de l'associació expressades en els estatuts que com a associació es volia oferir serveis a les dones (culturals, laborals, etc.) i crear un lloc de trobada que trenqués amb l'aïllament entre nosaltres. Tot aquest procés va concloure amb l'obertura del Casal de Dones, l'any 1990.

Les segones Jornades de les Dones a Cerdanyola

El 15 i 16 de març de 1991 vam celebrar les Segones Jornades de les Dones a Cerdanyola en commemoració dels 15 anys del Grup. Aquest cop les vam titular «Arguments per a la nostra emancipació, 15 anys després». Els anys transcorreguts ens abocaven a fer una mirada històrica; a través d'una exposició, mostràrem els fets més significatius d'aquests 15 anys. Inauguràrem les Jornades amb un sopar al qual vam convidar totes les dones que havien passat pel Grup. El programa d'actes acollí temàtiques ben diferents de les de les Primeres Jornades. Van haver-hi dues ponències, una sobre les institucions i les polítiques en favor de les dones (amb presència d'institucions i d'expertes en el tema) i una altra entorn de les reflexions que les dones de l'ex-Partit Comunista Italià han fet sobre «el temps de les dones», presentat pel Grup Giulia Adinolfi.

Les commemoracions són una oportunitat per a la reflexió. Potser hi ha una idea-força que va prenent cos entre nosaltres: encara que el temps passi, nosaltres volem mantenir-nos a través de les nostres idees, dels nostres noms... que el camí fet, amb els errors i encerts, serveixi per a una altra generació de dones, encara que, com diuen les dones de la llibreria de Milà, no estem segures que «la nostra experiència no ha estat sinó una més d'entre les moltes vicissituds històriques del fràgil concepte de dona».

Organigrama

GT = Grup de treball
GD = Grup de dones

El Casal de Dones «El Safareig»

Van obrir-se les portes del Casal de les Dones el 8 de març de 1990. Es complia un vell somni del grup. La necessitat de tenir un espai com a dones ha estat constant en la nostra història i, en general, en el moviment feminista. Els nostres orígens es troben en aquesta necessitat de reunir-nos com a dones, però el Casal suposa un pas més: definir un espai en el poble com un «lloc de dones». L'afirmació de vo-

ler reunir-se i tenir un espai només en tant que dones provoca una reacció entre els homes i, a part de les dones, es considera equivalent a una actitud masclista: les feministes són unes frustrades... Hi ha en aquesta posició nostra quelcom que és sentit com a transgressor de l'ordre patriarcal: les dones només podem ajuntar-nos en aquells espais que estan relacionats amb el rol sexual que tenim assignat, amb les amigues, abans de tenir promès, amb les veïnes, amb les altres mares a la porta de l'escola... Si ens trobem fora d'aquestes coordenades i, a més, per reflexionar col·lectivament sobre qui som i què volem, o simplement per passar-nos-ho bé, és vist com quelcom amenaçador en la nostra relació amb els homes.

Fins aquest moment, les cases particulars eren el lloc habitual de reunió setmanal; de vegades quan volíem augmentar el nombre de participants en el grup ens trobàvem a l'Ateneu, però, l'estratègia que un lloc públic portaria més dones mai no va resultar i, al cap d'un temps, tornàvem a les cases particulars, molt més acollidores. Va anar prenent força dins del grup la decisió de posar-nos com a objectiu principal un Casal. Evidentment, l'espai ens l'havia de donar l'administració; nosaltres no disposàvem de recursos propis. Durant dos anys, reunions, converses amb l'Ajuntament i la Generalitat, propostes d'ocupació de cases buides... i, finalment, una casa de 65 m² propietat de l'Ajuntament amb un contracte de concessió de renovació anual.

El Casal ha suposat una resposta, de moment definitiva, a la disjuntiva grup obert/grup tancat. Entenem el Casal com un espai per a totes les dones de Cerdanyola i això no és només una voluntat sinó una realitat que està provocant canvis de funcionament en el propi grup, que després intentarem d'analitzar. És difícil d'explicar aquesta relació entre nosaltres, les dones feministes, i les dones que no s'identifiquen com a feministes i vénen al Casal. El Grup de Dones necessitem, i en tenim una clara voluntat, identificar la nostra existència com a feministes; així, hem marcat l'espai que estem creant amb senyals de la nostra identitat: els porticons de la casa són liles, les parets són plenes de pòsters històrics de la lluita feminista... Aquests senyals provoquen diverses reaccions en les dones que vénen al Casal per demanar cursos, solucionar problemes o per relacionar-se: algunes s'alegren d'entrar en un espai on són protagonistes, d'altres observen atentament aquest espai on d'entrada no s'hi senten partíceps. Aquesta relació amb les dones del municipi ja existia abans, però, evidentment, el Casal amplia enormement aquesta relació i som, a més d'un grup de pressió en el municipi, un espai de comunicació entre les dones.

Funcionament del Casal de Dones

El Casal és gestionat pel Grup de Dones Feministes de Cerdanyola, però en

el Casal hi ha diferents grups amb diversos centres d'interès i la nostra voluntat és que la seva gestió i dinàmica reflecteixin aquesta varietat.

Grups que hi ha dins del Casal de Dones

- Grup de Dones Feministes de Cerdanyola (GDF). És el que inspira, impulsa i decideix què es fa al Casal.
- Equip de treball del Casal. És el grup gestor que porta a terme el que ha decidit el GDF.
- Grup «Branca» (el nom respon al fet que es consideren «branca» del Casal). És un grup d'autoconsciència i de suport a dones amb problemes.
- Brigada «Dones per a la cuina». S'encarreguen de la infraestructura i del manteniment del Casal (pintura, obres, etc.).
- Tertúlies literàries. Grup de lectores que llegeixen mensualment llibres de diverses autores i en publica un resum a la premsa local.
- Biblioteca d'autores «Cercle 8 Lila». Aquest grup classifica, enquaderna i organitza el servei de biblioteca, i també enquaderna llibres.
- Grup de tècniques d'estudi. Prové del curs de secretariat i, arran de trobar-se per preparar oposicions, s'ha convertit en un grup d'estudi general.

Després de dos anys de funcionament hi ha una realitat que s'està implantant: un nombre important de grupets es vinculen al Casal pel fet del seu règim d'autoorganització i no tant pel fet de

consumir activitats programades. Les dones no volen solament escoltar una xerrada, sinó, també, destinar part de les seves hores a fer quelcom col·lectivament amb altres dones. Però l'autoorganització no és fàcil, sobretot en una societat tant consumista com la nostra. L'autoorganització comporta a les gestores del Casal haver de tenir una mirada constant i unes orelles atentes a qualsevol sol·licitud dels grups naixents. L'existència d'un grup veterà com el GDF es percep per part dels grups incipients com un model i trobar l'equilibri entre donar el suport necessari i alhora deixar que cada grup desenvolupi la seva dinàmica pròpia requereix un treball bastant subtil.

El Grup de Dones Feministes de Cerdanyola és el que inspira, impulsa i gestiona el Casal. Ens reunim conjuntament el GDF i l'Equip de treball del Casal cada setmana o quinzenalment, segons els pics de feina. Acostumem a fer una programació anual molt oberta seguint el cicle escolar, i després, trimestralment, l'acabem de perfilar. Aquí també es decideix la programació anual en tant que centre col·laborador. Les reunions de Grup són l'àmbit on es prenen les decisions i no hi són presents les dones dels grups incipients que s'han inscrit dins del Casal, però que no pertanyen al GDF. Aquesta deficiència de participació en els àmbits de decisió és un problema, i actualment estem buscant la manera més correcta de subsanar-lo.

L'equip de treball el formen 3 o 4 per-

sones escollides pel GDF, amb dedicació diferent segons les necessitats de l'equip i personals. Cobreix la feina administrativa, els treballs més tècnics i els d'informació i atenció a dones. Té una estructura horitzontal, sense jerarquies. Cada persona es responsabilitza de diferents àmbits i la reunió setmanal d'equip de treball és de posada en comú, planificació i distribució de tasques. La retribució econòmica es basa en el temps de dedicació, independentment del tipus de feina i de la titulació. És requisit indispensable per gestionar el Casal el treball en equip.

Organització del Casal

El Casal se sosté, d'una banda, per la formació ocupacional i per les subvencions públiques (Ajuntament, Generalitat) i, de l'altra, per les quotes de les sòcies i l'autofinançament. Una autocrítica que ens fem en relació a les finances és que darrerament la gestió de subvencions ens ha comportat un desgast d'energia tan gran que hem oblidat d'altres vies de finançament més autònomes. Volem assenyalar que, malgrat que es parla tant de dones des de l'Administració, a l'hora de la veritat, accedir a un ajut econòmic és molt difícil, per no dir impossible. Un dels objectius per al proper curs és recuperar vies d'autofinançament a través de la imaginació (festes, tenderols, venda de samarretes, etc.) i donar un impuls a les quotes de sòcies. Un altre objectiu és augmentar el nombre de sòcies: en aquest punt toquem amb l'escassa cultura

associativa que fa que encara no sigui normal que la gent faci aportacions econòmiques en aquells projectes que considera interessants. D'altra banda, a nosaltres ens costa demanar les quotes, és com si per ésser acceptades haguéssim de fer-ho tot gratuïtament (la quota mínima són 1.000 ptes. al trimestre). Es podria analitzar si no estem exportant a l'espai públic una cosa que les dones hem après bé en l'esfera privada, que és treballar gratuïtament.

Un punt final a assenyalar respecte al funcionament del Casal és el voluntariat. Aquest ha estat al centre de tota la nostra actuació com a GDF: qualsevol feina de les realitzades durant aquests 16 anys s'ha nodrit fortament del voluntariat. Actualment, en el Casal es combinen situacions diverses; hi ha dones que cobren per algun servei i alhora aporten treball voluntàriament; d'altres aporten treball voluntari amb una dedicació digna d'ésser remunerada; no hi ha cap dona de les que participa a les reunions de decisió que no aportï, d'una manera o d'una altra, en algun moment, treball voluntari. En els nous grups que han sorgit, el treball voluntari també és troncal; així catalogar llibres, pintar el Casal o fer unes cortines es fa des del voluntariat, perquè ens ho passem bé.

Aquesta forta presència de treball voluntari ens obre una altra línia de reflexió: la frontera entre el treball remunerat i el voluntari. De moment, ens movem en els següents paràmetres:

- Les dones que porten la dinàmica quotidiana del Casal cobren: és el seu treball, tenen uns responsabilitats, uns horaris i uns objectius de treball clars, dels quals han de respondre. Són convidades a fer, si els és possible, una part de treball voluntari.
- El treball voluntari sorgeix d'una decisió «voluntària» de cada dona: és una decisió responsable, però que té uns marges més flexibles, evidentment, que el treball remunerat. Els graus de voluntariat són molt diferents entre unes i altres dones i normalment possibilita un enriquiment o una satisfacció personal, encara que no sempre. Hi ha activitats que es garanteixen solament a partir del voluntariat, com el manteniment de la infraestructura de la casa o la biblioteca d'autores.

Marc teòric d'actuació del Casal de Dones

Part de les activitats que realitzem en el Casal defineixen el nostre marc teòric d'actuació dins de les polítiques d'igualtat (cursos de formació ocupacional, participació de les dones en el treball remunerat, etc.). El nostre treball s'adreça a trencar els esquemes i les condicions de desigualtat que ens afecten com a dones. El principi de la no discriminació està recollit en moltes disposicions legals, però la realitat quotidiana ens demostra la seva ineficàcia pràctica. Per això volem contribuir a donar el pas de la normativa ju-

rídica a la realitat social. I des del nostre «ser dones», canviar la societat. Pensem que superar les condicions de discriminació passa per unes actuacions globals, en les quals ens impliquem les dones i el nostre entorn domèstic (filles i fills, companys, familiars), que compromet les institucions (sindicats, partits, escoles, AA.VV., Ajuntament, etc.) i la societat en conjunt (empresaris, opinió pública). Som conscients de la contradicció que suposa pretendre «superar» les desigualtats quan la definició social, la mesura de totes les coses, és històricament masculina. Fins i tot «ser dona» ho ha definit l'altre, no pas nosaltres, les dones. Les polítiques d'igualtat comporten el risc d'integrar les dones en un món masculí nascut amb l'exclusió de les dones i, per tant, es poden generar noves formes de discriminació; la doble jornada n'és un exemple. Per això, no es tracta només d'una igualtat de drets i d'oportunitats, ni tan sols d'una igualtat de resultats; és també qüestionar el sistema de valors que estableix com a més important allò que ha estat definit «masculí» i com a secundari allò «femení».

Àrees principals d'actuació del Casal de Dones

Sòcio-cultural

Realitza les següents activitats:

Biblioteca d'autores — Cercle 8 lila.
És una petita biblioteca especialitzada

en autores i en estudis que analitzen la condició de les dones. Hi ha servei de préstec.

Tallers de lectura. Cada mes es llegeix l'obra literària d'una autora, combinant autores contemporànies amb altres d'èpoques anteriors. Amb el taller es pretén compartir i estimular el gust per la lectura, descobrir autores poc o no gens conegudes, aprendre a analitzar tècnicament una obra literària, llegir l'obra d'una dona des dels ulls d'una altra dona... De cada tertúlia literària se'n fa un resum que es publica a la premsa local.

Espai de reflexió i debat. Xerrades, seminaris, debats que ens ajudin a construir altres formes de relació no basades en el poder entre els sexes.

Tallers de treball corporal. Entenem que l'elaboració de la nostra identitat com a dones comença per reconèixer i estimar el nostre propi cos sexual.

Extensió i difusió. Activitats relacionades amb els mitjans de comunicació (premsa i ràdio locals i comarcals), així com xerrades que donem fora del nostre local a petició d'altres col·lectius i institucions.

Trencar motlles. Tallers que tenen com objectiu trencar la divisió entre tasques i aptituds masculines i tasques i aptituds femenines. Vam realitzar dos cursos de costura per a nois i noies amb la condició que la participació mascu-

lina fos d'un 50%. Tenim en preparació realitzar un taller bàsic de manteniment del cotxe (canvi de rodes, oli, bugies, etc.) per a dones.

Sortides. S'han fet com a «colònies» (amb alumnes de cursos) a un centre de la Generalitat, sortides a la neu, al cinema, a la «mani» del 8 de març, etc. Actualment es prepara una sortida en bicicleta i s'està mirant d'ensenyar les dones que no saben anar-hi i en volen aprendre.

Curset de tècniques d'estudi. Un dels temes importants que tractem amb les dones que vénen al Casal (especialment amb les que participen en els cursos de formació ocupacional) és recuperar o adquirir de nou la seguretat davant l'estudi, entès aquest en un sentit ampli. Això comporta adquirir un conjunt de tècniques (fer esquemes, tècniques de concentració, etc.).

Informació

Informació i orientació per «buscar cursos» (laborals, sanitaris, formatius, etc.). Les dones hi acuden perquè busquen feina, sol·liciten cursos, tenen necessitat de serveis socials, problemes d'avortament, etc. Nosaltres informem sobre llocs poden acudir i tot el que correspon als seus drets en relació als serveis que demanen.

Atenció a dones

Servei d'atenció a dones que tenen pro-

blemes legals i familiars (maltractaments, separacions...) o de serveis socials. Aquest servei es basa en fer una escolta acollidora de cada cas, donar una primera informació i derivar al lloc corresponent.

Els maltractaments són la punta de l'iceberg d'una relació entre els sexes basada en el domini d'un sobre l'altre. La violència a les dones i als fills i les filles en l'àmbit familiar ha estat un tema central de denúncia des dels orígens del GDF. A les permanències que feiem a l'Associació de Veïns abans de tenir el Centre de Planificació Familiar ja s'atenien casos de maltractaments, a les Primeres Jornades de les Dones a Cerdanyola en una ponència ens preguntàvem què condueix als homes normals, pertanyents a diferents capes socials, a pegar les seves dones en la vida quotidiana?, per què les dones colpejades continuen vivint a casa seva? Recordem, també que l'anàlisi de la situació de maltractaments en el municipi va ésser l'origen de l'estudi realitzat l'any 1984. Com a GDF ens plantejàrem la possibilitat d'endegar un servei d'assessoria jurídica, però ho vam desestimar perquè creïem que era l'ajuntament qui hauria de donar aquest servei. Limitàrem el nostre camp d'actuació a donar-hi suport i, així, el GDF assistírem a dos cursos de formació impartits per una advocada feminista per aprendre a fer una primera entrevista a dones amb problemes legals (maltractaments, haver marxat de casa, separacions, etc.) i la posterior derivació.

Un aspecte important d'aquest servei és l'acompanyament. Hi ha casos en què les dones pateixen situacions de tal violència o desestructuració que requereixen un acompanyament, normalment als jutjats, per demanar justícia gratuïta, mesures provisionals de separació, etc.

La derivació segueix el criteri d'utilitzar, en primer lloc, tots els serveis públics; quan cal recórrer a la justícia pagada, hem establert un conveni amb una cooperativa de Barcelona que té servei d'assessoria: les consultes costen a les dones 1.500 ptes. (el preu normal són 5.000 o més) i quan es porten processos de separació s'estableixen quotes de reducció. Evidentment, nosaltres no cobrem res fent aquest paper d'intermediàries.

També es mantenen reunions periòdiques amb el responsable de la comissaria de policia: se'ns dona l'estadística de denúncies per agressions i es fa un treball de «sensibilització» sobre el tema.

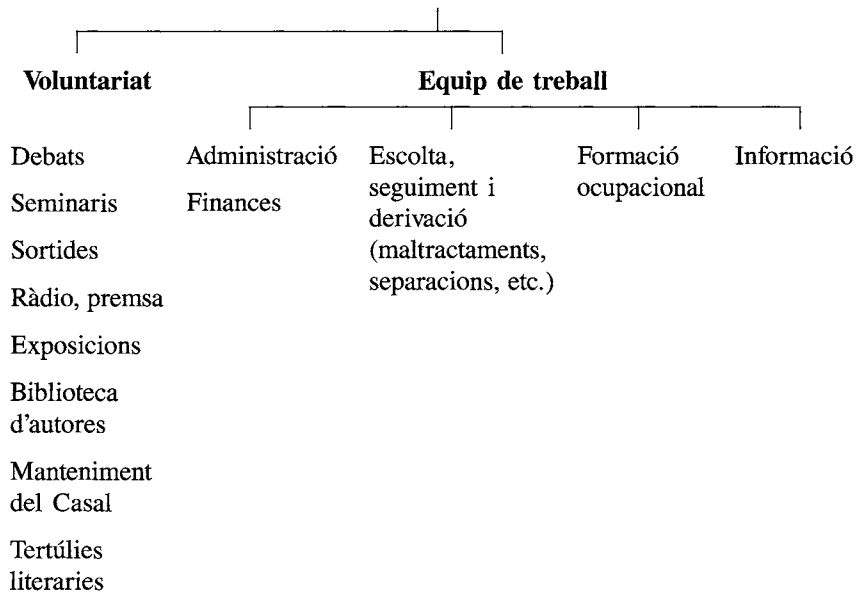
Finalment, un apartat important és el de les dones que vénen a demanar ser-

veis socials (beques de menjador, desnonaments, etc.). Nosaltres no podem oferir cap suport directe en aquests temes, però intentem donar la màxima informació i, si cal, reforcem les derivacions amb trucades des del Casal als Serveis Socials municipals, i a Benestar Social de la Generalitat.

Formació ocupacional

Fa uns quatre anys que ens dediquem a fer formació ocupacional per a dones. Som centre col·laborador de l'INEM i de la Generalitat. Cada any hem fet cursos diferents (electricitat, lampisteria, auxiliar de geriatria, secretariat, etc.). A través de la formació coneixem moltes dones a les quals d'una altra manera seria difícil d'arribar-hi. Fem una formació que pretén analitzar i trencar la divisió entre feines femenines i feines masculines. Donem suport a aquelles dones que estan buscant feina i prioritzem la formació de les dones en atur de llarga durada, en general dones de més de 30 anys o joves amb escassa qualificació i pocs recursos, que busquen feina per primera vegada.

GRUP DE DONES FEMINISTES DE Cerdanyola

La formació ocupacional des de la perspectiva de les dones

es dedicava només a fer voreres, perquè estava pensat per a homes aturats.

L'any 1985 el Govern aprova el Pla Nacional de Formació i Inserció Professional; a partir d'aquí s'iniciarà una etapa de programes d'ocupació en col·laboració amb el Fons Social Europeu que influirà de manera important en les relacions de les dones amb el món laboral i formatiu. Des de l'any 1986, la taxa d'atur masculina va descendant i paral·lelament augmenta la taxa d'atur femenina. Segons l'Enquesta de Població Activa del segon semestre de 1990, la taxa d'atur masculina a l'Estat Espanyol era d'un 11,98% i la de les dones d'un 24,16%. Les escandaloses xifres provoquen que les administracions hagin de realitzar, dins del marc més general dels Plans d'Igualtat d'Oportunitats, programes específics per ajudar sobretot a dones a reincorporar-se al mercat de treball.

La preocupació per les dificultats que les dones tenim per accedir a un lloc de treball és vella en el Grup de Dones. Ja a la declaració de principis de l'any 1978 posàvem com a objectiu prioritari de la nostra lluita el dret de totes les dones a tenir un lloc de treball. L'any 1983, quan l'atur és un dels problemes greus del país, comencem a denunciar que el que se'n deia «empleo comunitario» era discriminatori, ja que

La formació ocupacional és un dels programes desenvolupats al llarg d'aquests anys per fer front al problema de l'atur. Pel que fa a la participació de les dones en els cursos de Formació Ocupacional, s'ha anat teixint la idea que les dones s'han convertit en unes «cursillistes» de formació gratuïta i becada. Com sempre, la participació de les dones és manipulada: o bé es fa invisible, o es percep exageradament. Així, les xifres de participació per sexes en els cursos de Formació Ocupacional, segons el MISS en el període 1985-1990, mostren una partici-

pació inferior de les dones els tres primers anys, i un progressiu anivellament entre ambdós sexes.

Dins d'aquest context, i amb voluntat de prendre'ns seriosament allò que les dones expressen en inscriure's a les ofícines de l'INEM (voler treballar, sortir de casa i formar-se, etc.), ens proposem com a Grup començar a treballar en temes de formació ocupacional.

Decidir-nos a entrar en el complex món dona/formació/treball ens suposa una prèvia reflexió. Les aportacions d'Adele Pesce, sociòloga experta en temes de treball, creiem que sintetitzen bé el marc teòric en el qual nosaltres ens movem a l'hora de realitzar els programes de formació. Partim de la idea que les relacions dona i treball són més complexes que no les de l'home, principalment perquè:

- Estem presents en l'esfera de la producció i de la reproducció. Les dones hem viscut aquesta situació i des-

prés l'hem teoritzada a través de conceptes com doble jornada, doble presència... fins arribar a qüestionar el propi concepte de treball.

- Som discriminades en el mercat de treball per motiu de sexe (més atur femení, menys salari, treballs més precaris, etc.).
- S'estableix una relació entre el treball i la persona en tant que ésser sexual. Així, s'estableixen professions masculines i femenines i les dones i els homes ens identifiquem amb uns oficis i no amb altres, no pel nostre sexe.

Aquest triple punt de vista intentem que estigui sempre present en el tractament i contingut dels nostres programes formatius. Creiem que, per fer la feina ben feta, cal considerar que no és igual formar un obrer qualificat que s'ha quedat a l'atur que una mestressa de casa que porta quinze anys sense treballar fora de casa: les seves experiències de vida són diferents en molts aspectes i això, per nosaltres, marca un programa formatiu també diferent.

Centre de formació ocupacional «El Safareig»

El curs 1987-88 realitzem un primer curs de prova conjuntament amb Serveis Socials de l'Ajuntament de Cerdanyola i l'INEM. És un curs d'àmplia base, o sigui, de reciclatge laboral; les alumnes, en un nombre important, tenien greus problemes econòmics. Aquell curs va suposar una grata experiència, tant per a les alumnes com per al grup. I finalment, l'any 1989, ens constituïm com a centre col·laborador

de l'INEM. L'aprovació coincideix amb la concessió del Casal, i així el 1990 comencem el primer gran programa de Formació Ocupacional.

A El Safareig-Centre de Formació Ocupacional fem formació per a dones. Per l'experiència tinguda fins ara, ens hem dedicat principalment a formació de dones amb baixa qualificació, més grans de 25 anys i pertanyents al grup d'aturades de llarga durada. No ens dediquem a fer sempre les mateixes especialitats, ja que programem segons el que hem analitzat que serà més adequat per a la inserció laboral de les dones de Cerdanyola.

Tots els cursos s'han fet en col·laboració amb l'INEM, menys el de secretariat-recepcionista que ho ha estat amb la Generalitat.

Programa electricistes-lampistes-electrònica

La decisió de programar cursos d'electricitat per a dones va ésser complexa. Hi havia molts elements que ens feien desistir de l'intent: manca d'identificació de les dones amb l'ofici, prejudicis per part dels empresaris i dels propis professionals... Hi havia, també, motius per programar-los, i així ho vàrem fer:

- L'oferta de treball de Cerdanyola el 1989 registra, dins el grup d'ocupacions més ofertades, les del ram de l'electricitat i la construcció.

- A Cerdanyola hi havia un fort creixement en la construcció d'habitatges. Com a conseqüència, es necessitaven lampistes i electricistes.
- Lentament, les dones s'havien incorporat en els Plans d'Ocupació del municipi. Hi havia, però, una concentració de dones en jardineria i d'homes en construcció. Es feia necessari un procés de formació per tal que les dones i els que els procuraven l'ocupació poguessin acceptar la presència de dones en el ram de la construcció i similars.
- La instal·lació a Cerdanyola del Parc Tecnològic del Vallès i l'augment d'ofertes d'electrònica durant 1989 van ésser un indicador per programar el curs d'electrònica.
- També es va considerar l'existència d'un contracte bonificat dins les Mesures de Foment de l'Ocupació per a dones en professions subrepresentades; malgrat ésser un dels contractes menys realitzats.
- Desmitificar la idea que les professions tècniques no són aptes per a dones.

La gestió

Es van convocar 543 dones durant els mesos de maig, juny, juliol i setembre, des de les oficines de l'INEM de Cerdanyola, Barberà, Sabadell i Ciutat Meridiana. 293 es van mostrar interessades pel programa, les quals van participar en el procés de selecció. En total van formar part del programa 65 dones.

Pel que fa a la selecció d'experts, vam buscar dones mestres electricistes, però només vam aconseguir-ne per a un curs. Crèiem important la figura de la mestra electricista per crear models amb els quals les alumnes es poguessin identificar. Vam suplir parcialment aquesta deficiència amb xerrades d'una electricista que treballava com a autònoma des de feia 10 anys. Les xerrades provocaven un fort revulsiu a les alumnes.

Els cursos van realitzar-se uns al Casal de Dones i els altres a l'institut de F.P. de Ciutat Badia.

Els continguts

Els continguts temàtics es van estructurar en tres mòduls diferenciats i seqüencials en el temps:

- Mòdul de formació tècnica. Orientat a adquirir els coneixements teòrico-pràctics que comporten cada un dels oficis.
- Mòdul de reforç personal i laboral. Aquest mòdul comporta dos tipus d'accions, una de caràcter introspectiu destinat a treballar els recursos propis i l'altre de caire informatiu destinat a tècniques d'inserció laboral.
- Mòdul d'autoinserció. Els seus objectius consistien a: mantenir el procés d'inserció per part de les alumnes, un cop finalitzat el curs; informar els empresaris de Cerdanyola de l'existència de dones qualificades en

els rams de l'electricitat, la lampisteria i l'electrònica; sensibilitzar la població i les institucions del fet històric de tenir la primera promoció de dones electricistes.

La inserció

El seguiment d'inserció de les alumnes és un procés complex. En algunes dones és fàcilment avaluable, en d'altres, no tant. L'Administració demana xifres d'inserció en un curt període de temps com a resposta a l'acció puntual que ha possibilitat. Nosaltres, intuïtivament, pensem sovint que la influència d'un curs en la vida de les dones no es pot avaluar fins al cap d'un cert temps. Els canvis que provoca en la vida de les dones accedir a un lloc de treball (treball domèstic/treball remunerat), la dificultat de trobar aquest lloc de treball, etc., tot fa que els processos d'inserció no segueixin una línia recta sense ensurts: és a dir, que no es tracta d'una simple relació causa/efecte.

A continuació donarem unes quantes pinzellades sobre la situació d'inserció de les alumnes d'aquest primer programa:

Les alumnes d'electrònica, d'entrada, eren les que ho tenien millor, perquè estava normalitzat que alguns llocs de treball els ocupessin les dones. En canvi, han estat les que han tingut menys possibilitats d'inserció com a especialistes en electrònica. Mentre es realitzava el curs es va aturar el creixement

del sector electrònic, i fins i tot alguna empresa del Parc Tecnològic va fer acomiadaments massius. Aquest fracàs ens va fer pensar que era més difícil trobar feina en oficis que no generen treball que no superar les barreres entre oficis masculins i femenins (moltes vegades els dissenys professionals de les dones són perruqueria, puericultura, etc. que tenen escasses possibilitats de col·locació).

Un grup d'alumnes d'electricitat i lampisteria van accedir als Plans d'Ocupació fent tasques fins aleshores reservades als homes (pintura, cloració de fonts, etc.). Aquests Plans han acabat i les dones tornen a estar a l'atur o segueixen en l'economia submergida, on ja eren abans.

Dues alumnes de lampisteria han fet substitucions al Servei de Manteniment de l'Hospital de Sabadell-Parc Taulí.

Un grup important encara està fent un curs mixt d'electricitat industrial, alguna d'elles fa instal·lacions i reparacions per les cases pel seu compte.

Una alumna jove porta més d'un any a l'escola-taller del poble amb un contracte de formació/treball. Li agrada l'ofici, és de les millors de l'escola, el professor té un taller i sembla que el proper lloc de treball que tingui serà per a ella.

Una alumna provinent de Ciutat Meridiana va realitzar un curs de reparació

d'electrodomèstics, era l'única dona entre 15 alumnes. Un cop finalitzat el curs, en el mateix centre on l'havia realitzat, el professor, un altre alumne i ella estan provant d'engegar un negoci de reparació i venda d'electrodomèstics de segona mà.

Una alumna el marit de la qual tenia una botiga de materials elèctrics i electrònics va entrar a fons en el tema: va proposar a una companya del curs que hi anés de dependent a especialitzada i han obert una nova delegació.

Ens deixem moltes històries, encara: unes dones van decidir-se a anar a l'escola d'adults, d'altres van retornar a casa, algunes han trobat feines que no tenen res a veure amb el que han estudiat... De qualsevol manera, tenim la impressió que la relació de moltes d'aquestes dones amb el treball remunerat, amb la casa i amb el fet de tenir un ofici és un puzzle on no sabem ben bé com encaixaran les peces. Per part nostra intentarem que aquests esforços que apareixen de forma fragmentada i intermitent condueixin a algun lloc gratificant per a les pròpies protagonistes.

Algunes consideracions finals sobre el programa

El programa ha permès que les alumnes s'aproximessin a un coneixement tècnic categoritzat com a masculí parlant d'uns baixos nivells formatius. Si bé en un inici desconfiaven de si mateixes, en acabar el curs estaven ben se-

gures que l'electricitat realment tenia poc a veure amb el sexe. Aquesta descoberta va ser molt important per a l'autoestima personal i com a dones.

El fet que les dones fessin reparacions en la pròpia llar i en l'entorn veïnal va portar a introduir nous models que trencaven els rols tradicionals. Aquesta experiència va suposar una revalorització de les dones davant dels marits, de fills i filles (era una reflexió que les dones tenien molt present al llarg del curs).

Durant el procés formatiu van posar-se de manifest recursos personals, socials i laborals que les dones tenien, a partir de la seva experiència quotidiana en el treball domèstic, submergit o degut a les seves afeccions. Aquestes capacitats sovint no eren reconegudes ni per les mateixes dones i van aprendre a reconèixer-les i valorar-les en si mateixes i com un recurs davant del mercat de treball.

El Casal de Dones és un punt de referència per a les alumnes i és tingut com un lloc d'ajut i suport davant les dificultats d'incorporar-se a professions «masculines» en el mercat laboral. En tant que centre de formació feminista, hem volgut incidir en diversos sectors de la població de Cerdanyola:

- En les pròpies alumnes que van acabar el curs amb més qualificació professional i major autoestima.
- En les institucions i entitats públiques

i privades, davant del segregacionisme ocupacional i la necessitat d'adoptar una actitud activa de canvi.

- En la població en general, trencant la idea que les dones no són capaces de posar endolls i creant una nova cultura on les persones opten per una professió al marge del seu sexe.

Curs d'àmplia base per a dones soles amb càrregues familiars

Aquest era un curs de característiques especials, finançat per l'INEM i el Instituto de la Mujer. Les alumnes havien d'ésser dones soles amb càrregues familiars, o sigui solteres, separades, vídues, amb fills o filles. Les característiques personals de les alumnes van imprimir un tarannà diferent al curs. Nosaltres sabem per pròpia experiència que, moltes vegades, són les situacions de conflicte les que fan un «clic» en la vida de les dones i provoquen una íntima revisió. Al llarg dels sis mesos que va durar el curs es van produir moltes situacions emotives, de solidaritat i de tolerància.

Objectius

L'objectiu d'aquest curs no era estrictament ocupacional, els continguts del programa no estaven enfocats a cap ofici en concret, sinó que pretenien ésser un reciclatge per al món laboral en un

sentit ampli, un pas intermedi per després fer una formació més específica o bé intentar d'entrar directament en un lloc de treball.

Els continguts

Els continguts temàtics del curs es van estructurar en els següents mòduls:

- Mòdul de formació bàsica. Els seus objectius eren: adquirir o ampliar els coneixements sobre la realitat immediata i, a la vegada, potenciar la capacitat d'expressió individual; conèixer l'entorn i ser capaces de respondre mitjançant qualsevol tipus d'expressió, però sobretot l'escrita, i reforçar el càlcul.
- Mòdul «Una història on les dones existim». Els seus objectius eren: analitzar, a través de la història, com la condició de les dones canvia i ha canviat segons les societats i els moments històrics; trencar la idea de la naturalitat de la condició femenina; buscar en el passat les mostres de resistències de dones davant les situacions de discriminació; reflexionar sobre el concepte «treball», especialment pel que fa a la divisió treball productiu/treball reproductiu.
- Mòdul «Entre nosaltres». Els seus objectius eren: potenciar l'autoestima i desenvolupar la iniciativa personal; i conèixer i treballar les limitacions i els recursos personals aplicant-ho principalment a la recerca de treball.
- Mòdul de pràctiques a empreses. Pretenia aproximar el lloc de treball

a les alumnes, mitjançant la realització de 100 hores de pràctiques en empreses o institucions.

- Mòdul d'inserció. Estava orientat a aprendre i practicar les diverses tècniques d'inserció i sistematitzar la recerca de feina.

La inserció

A tres mesos i mig d'acabat el curs, hi ha 6 dones que treballen, 2 han fet un curs d'especialització, 1 ha posat un negoci, 3 estan acabant el graduat escolar a l'escola d'adults (s'hi van apuntar durant el curs d'àmplia base) i 1 s'ha presentat a la prova d'accés a la universitat per a més grans de 25 anys. Creiem que el fet de l'estat civil és determinant per explicar el dinamisme més gran d'aquest col·lectiu en relació a d'altres.

Algunes particularitats del curs d'àmplia base

Durant el mes de setembre, com que els nens i nenes encara no anaven a escola, però sí, en canvi, les mares vam organitzar un servei de guarderia en col·laboració amb la Creu Roja i un centre d'esplai del municipi. Creiem que aquest és un fet important perquè en les accions de formació ocupacional no es contemplan els serveis de guarderia i, de vegades, l'atenció als fills no permet la participació d'algunes mares.

El mòdul de pràctiques en empreses el

vam experimentar per primera vegada. Aquest curs tenia la dificultat que les dones no aprenien cap ofici en concret; per tant, es feia difícil d'anar a buscar empreses que permetessin de fer-hi pràctiques. En total, 6 dones van fer pràctiques en llocs públics, 7 en empreses privades i 2 van fer un taller d'autoocupació perquè volien posar un negoci. Les pràctiques en empresa són una bona via d'inserció laboral: alguna dona va quedar-se a treballar a l'empresa on havia anat a fer les pràctiques. Un cop acabat el curs, n'ha sorgit un grup de dones (Grup «Branca») que es reuneixen un dia la setmana en el Casal: han començat éssent un grup d'autoconsciència.

Ha sorgit un altre grup, l'anomenat «Dones per a la cuina». El Casal era un antic habitatge i ens vam adonar que justament la cuina, tan pròpia tradicionalment de les dones, era l'habitació que teníem més abandonada; a partir d'aquí s'ha format una petita brigada que, començant per a la cuina, va endreçant la casa en general (pintura, cortines, etc.). Les dones hem après a tenir bona cura de la casa on vivim, però després no traspasem aquest aprenentatge als espais públics, encara que es tracti d'un Casal de Dones: nosaltres, junt amb les «Dones per a la cuina», ens hem proposat demostrar que un espai públic per a dones pot ésser tan acollidor com la casa de cada una d'elles.

Com que l'estat civil determina molt especialment la vida de les dones, han

sorgit activitats que han estat possibles pel fet del no haver-hi marits; també, acabat el curs, s'ha realitzat alguna sortida de cap de setmana a esquiar, a dinar, al cinema.

Professionalització de dones en l'atenció a terceres persones

Diversos motius van conduir-nos a programar aquests cursos:

- La proximitat d'aquestes professions (auxiliars de geriatría, treballadores familiars) amb les tasques desenvolupades per les dones (atenció a nens, a malalts, etc.).
- La constatació que, a través del Casal, moltes dones realitzaven aquestes professions en l'economia submergida.
- El fet que són cursos molt sol·licitats per les dones, i per nosaltres és important lligar els desigs de les dones amb les possibilitats de trobar feina, que no hi havia altres centres, a Cerdanyola i rodalies, que realitzessin aquesta formació i que, tanmateix, a les oficines de l'INEM hi havia demanda d'aquests cursos, fins i tot per part d'alguns homes.
- El fet que són oficis en els quals l'edat no és un aspecte discriminatori a l'hora d'aconseguir feina, cosa important, ja que la nostra formació es dirigeix a dones més grans de 25 anys en atur de llarga durada (més d'un any).

- La constatació que, a la comarca i en el propi municipi, s'estaven obrint nous centres i residències geriàtriques.
- La consideració que, per a nosaltres, suposava variar i ampliar les estratègies formatives desenvolupades fins al moment (professions on les dones estaven subrepresentades).
- El fet que és el primer programa que comporta un període llarg de formació pràctica. Aproximadament la meitat del curs són pràctiques: les dones van a centres geriàtrics, hospitals, centres de rehabilitació, cases particulars, etc. a aprendre l'ofici. Les pràctiques es fan sota la supervisió d'una tutora i tenen uns mecanismes de control. És una experiència apassionant per a moltes alumnes: moltes d'elles fa anys que no treballen fora de casa o bé treballen en l'economia submergida; les pràctiques suposen experimentar què és el treball «normalitzat» i poder ser tractades com a futures professionals, una vivència que moltes d'elles mai no havien tingut.

En aquest procés formatiu (de 4 cursos) hi han participat 20 monitores (infermeres, psicòlogues, massatgistes, assistents socials, etc.), cosa que ha suposat que un nombre important de professionals (també de professions molt feminitzades) s'han relacionat amb la formació de dones i han pogut reflexionar conjuntament sobre aquestes professions des de la perspectiva de les dones.

Ha estat una oportunitat per reflexionar sobre el treball submergit, les feines d'atenció que fan les dones en l'àmbit familiar, la poca valoració social i econòmica d'aquestes feines, tant si es fan a casa com a mestresses de casa, o a fora com a treball remunerat. Tota la realització del programa ha suposat fixar-se en quina atenció aquesta societat dóna a les persones que necessiten alguna ajuda de la col·lectivitat (gent gran, minusvàlids, nens): es detecta de

manera aclaparadora com ni la societat ni els serveis públics acaben de prendre's seriosament tota aquesta temàtica.

Finalment, volem assenyalar que en un dels cursos d'auxiliar de geriatria hi participa un home: vam considerar que, si abans havíem fet un programa d'electricistes per incorporar dones en aquests oficis, també és bo de «masculinitzar» aquests sectors.

Reflexions finals i perspectives

i construir un cos teòric sobre la nostra pràctica col·lectiva. Aquest és un tema que ara ens preocupa, sobre el qual, justament, estem fent uns seminaris de reflexió teòrica.

La creació del Casal ha concentrat l'esforç del Grup de Dones Feministes durant els darrers dos anys. Malgrat que dèiem i desitjàvem que el Casal de Dones fos un espai per a totes les dones, en la nostra praxi el GDF i el Casal eren una mateixa cosa. Aquest procés d'identificar-nos fortament amb tot allò que anem fent s'ha repetit històricament (planning, estudis socio-econòmics, etc.). En aquest cas amb molta més força, ja que el GDF impulsa i decideix què es fa al Casal i ho executa a través de l'equip de treball. El Casal ha anat generant paulatinament una dinàmica pròpia que fa que aquesta primera identificació no pugui ésser tan absoluta:

- El volum de feina del Casal és gran i complexa; així, les reunions del GDF són sovint massa «professionaltitzades» i avorreixen a les dones que no estan tan vinculades al Casal.
- Partíem de la idea que, delegant la gestió del Casal a dones feministes, amb el reforç de les reunions periòdiques entre l'equip de treball i el GDF, garantíem uns objectius i una forma de funcionar. Aquest model creiem que és bo, però cal polir-lo.
- Els nous grups es vinculen amb el Casal (amb el lloc, amb l'equip de

Per acabar, farem un breu punteig dels temes que debatem actualment:

Ha estat una constant en la nostra història posar-nos a «fer coses» de forma intuïtiva, urgides per les discriminacions existents, sense haver construït una proposta política prou delimitada. Després del «fer», normalment ha vingut la reflexió, però sempre hi ha dificultats per lligar les diverses reflexions

treball, amb les dones del GDF que van més pel Casal) però no, d'entrada, amb el GDF.

Un dels objectius primordials és l'afirmació i el desenvolupament dels grups existents. Això suposa, entre d'altres coses, trobar canals de participació en la gestió i decisió del Casal i augmentar les relacions amb altres grups: a més de la participació tradicional en les Coordinado-

res Feministes del Vallès i de Catalunya, actualment participem en el Consell Municipal de Cultura i mantenim relacions amb el Grup de Dones de Ripollet, l'Escola d'Adults de Cerdanyola, la Creu Roja de Cerdanyola/Ripollet, l'Oficina de Benestar Social de la Generalitat, els Serveis Socials Municipals, l'oficina de l'INEM, el Centre de Formació Ocupacional de l'Ajuntament, i també en centres de formació ocupacional per a dones.

ÍNDEX

• INTRODUCCIÓ	7
• ALGUNES NOTES SOBRE EL MOVIMENT FEMINISTA ACTUAL	9
• ORIGEN I DESENVOLUPAMENT DEL GRUP DE DONES FEMINISTES DE CERDANYOLA	11
Un centre de planning a tots els barris	13
Les nostres veus a través de les ones radiofòniques	14
Una aproximació a la situació de les dones: les primeres Jornades de les Dones a Cerdanyola	15
Un estudi pioner: les dones a Cerdanyola	16
Neix «El Safareig-Grup de Dones Feministes de Cerdanyola»	17
Les segones Jornades de les Dones a Cerdanyola	18
Organigrama	19
• EL CASAL DE DONES «EL SAFAREIG»	21
Funcionament del Casal de Dones	22
Marc teòric d'actuació del Casal de Dones	24
Àrees principals d'actuació del Casal de Dones	25
• LA FORMACIÓ OCUPACIONAL DES DE LA PERSPECTIVA DE LES DONES	29
• CENTRE DE FORMACIÓ OCUPACIONAL «EL SAFAREIG»	31
Programa electricistes-lampistes-electrònica	31
Curs d'àmplia base per a dones soles amb càrregues familiars	35
Professionalització de dones en l'atenció a terceres persones	37
• REFLEXIONS FINALS I PERSPECTIVES	39

TÍTOLS PUBLICATS

- 1. TRAJECTE LABOR** és una cooperativa d'educadors especialitzats que pretén la reestructuració de la personalitat dels joves, a través de la convivència i la participació social.
- 2. CENTRE DE FORMACIÓ I PREVENCIÓ DE MATARÓ** és una associació d'iniciativa social que actua en el camp de la prevenció i la reinserció social de joves inadaptats. Opta per acollir activament la demanda concreta de cada noi i noia que s'hi adrecen.
- 3. MOVI D'A, Moviment d'Aturats del barri de La Mina, de Sant Adrià de Besòs**, és una associació que té per objectiu l'ocupació juvenil. Però no es vol limitar a ser una entitat de serveis: pretén, la integració dels joves al món laboral i a la societat on viuen.
- 4. LA VOLA** és una entitat formada per mestres, bidlegs i altres professionals, que treballa en el camp de l'educació ambiental. Pretén que la societat, i en especial l'escola, participin activament en la solució dels problemes del medi ambient.
- 5. FUSTALL** és una associació que treballa en la formació i en la inserció social de nois amb problemes de fracàs escolar, en atur, propers al món de la delinqüència i la drogodependència. Utilitzant la fusta com a mitjà, han constituït un petit taller de fusteria.
- 6. MOVIBAIX** és un moviment educatiu en el temps lliure infantil i juvenil del Baix Llobregat. Ofereix serveis als centres d'esplai i als ajuntaments de la comarca amb un caràcter de servei públic. Treballa per augmentar la consciència ciutadana entorn de la necessitat d'educació en el lleure, i pel reconeixement social dels centres d'esplai.
- 7. EDUCACIÓ D'ADULTS A LA PERONA.** Una experiència compromesa en la transformació de les deplorables condicions de vida de la comunitat gitana de La Perona, un barri de barraques recentment desaparegut a Barcelona. Un projecte educatiu plantejat com una alternativa de diàleg entre aquesta comunitat gitana i la societat del seu entorn.
- 8. AULA-TALLER CRUÏLLA** es un servei que s'adreça a nois i noies dels barris barcelonins de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona, que han deixat l'escola i no treballen, que tenen greus problemes personals o familiars i que es troben en risc de degradació.
- 9. CEPA** (Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius). Associació ecologista, científica i independent, que es proposa dotar d'una cobertura tècnica els grups de base i els moviments populars que s'oposen a projectes agressius, impulsar l'educació socioecològica; i promoure la defensa del medi ambient i de la qualitat de vida.

10. ESCOLA D'ADULTS LA VER-NEDA—SANT MARTÍ és un centre educatiu amb un projecte pedagògic i social definit: públic, pluralista i participatiu, integrat en el barri. Opta per una educació integral, activa i renovadora, i actua en la línia del que s'anomena desenvolupament comunitari.

11. CASAL DELS INFANTS DEL RAVAL és un servei que té com a objectiu proporcionar als nens i nenes del barri del Raval de Barcelona l'esbarjo, l'educació i d'altres condicions de vida de què estan mancats però als quals tenen dret.

12. EXPERIÈNCIES D'ALFABETITZACIÓ. Tres col·lectius d'alfabetització —d'Osona, Castelldefels i La Mina— posen en comú les seves experiències i hi reflexionen conjuntament. Ells entenen l'alfabetització com la dinamització d'un procés que comprèn totes les facultats de la persona i mira tant l'individu com la societat.

13. CLUB INFANTIL JUVENIL BELLVITGE és una entitat pionera en l'educació en el lleure en el nostre país —creada l'any 1969— que presta un servei a la societat, des del barri de Bellvitge, a l'Hospitalet de Llobregat, a través de l'educació en l'esplai i el temps lliure.

14. TALLER ELS TRES TURONS és una associació del barri del Carmel de Barcelona que treballa per la rehabilitació i reinserció laboral i comunitària de persones amb trastorns psíquics. Una alternativa real i concreta als manicomis.

15. TRINJOVE parteix de l'intent d'un grup de joves del barri de Trinitat Vella de Barcelona d'assumir els propis handicaps de present i de futur. Una experiència de desenvolupament local a través de la promoció ocupacional, la inserció laboral, la informació i el lleure creatiu.

16. L'ESCOLA DEL BAIX és una escola de formació de monitors i un centre d'investigació i documentació sobre l'educació en el lleure infantil i juvenil, a la comarca del Baix Llobregat. És un fenomen pedagògic, social i cultural lligat al moviment associatiu, per un temps lliure educatiu i vinculat a la comunitat local, comarcal i del país.

17. CP'AC, Centre de Promoció i Gestió d'Iniciatives d'Autoocupació Juvenil de Catalunya. És un equip de joves professionals dedicats a l'assessorament en la creació de petites empreses i a la formació d'emprenedors segons un mètode propi, al servei del jovent que vol autoocupar-se creant el seu propi lloc de treball.

18. ESCOLA DE L'ESPLAI. L'any 1960 s'imparteix a Barcelona el primer curs per a monitors de colònies d'estiu a Catalunya i a l'Estat. És l'inici d'una Escola Diocesana que esdevindrà, el 1970, l'Escola de l'Esplai de Barcelona. Ofereix cursos d'animació socio-cultural i d'educació en el lleure, social i ambiental, contemplant alhora les dimensions humana i transcendent.

19. CASAL INFANTIL I JUVENIL DE MARIANAO. Des que, l'any 1985, el moviment de joves del barri de Marianao (Sant Boi de Llobregat) va ocupar un edifici il·legal a tall de *squatters*, fins avui, el CIJM ha desplegat una intensa activitat social: l'Esplai, el Centre Obert, l'Aula Taller, la Secció Juvenil, l'Enllaç... I segueix en-davant.

20. UN MODEL D'ESCOLA DINTRE DE LA PRESÓ. L'experiència de cinc anys de treball docent a l'escola de la presó de dones «Concepció Arenal» i a la presó d'homes «Salvador Dalí», una tasca educativa ben poc coneguda i en un context marcat per una dura problemàtica social.

21. CASAL DE CULTURA DE SANTA COLOMA DE GRAMENET.

L'any 1976 un grup de persones de l'associació de veïns del barri de Santa Rosa, mestres i membres de les comunitats cristianes i d'altres col·lectius, va organitzar-se per impulsar un moviment de cultura popular creatiu, participatiu i solidari, compromès en la transformació de la societat des de la base.

22. EL SERVEI COLÒNIES DE VACANCES

és una entitat amb més de 25 anys d'història, amb vocació envers els infants, l'educació i la cultura. Actualment és una secció de la Fundació Institut Pere Tarrés d'Educació en l'Esplai i ofereix serveis de suport i d'infraestructura, fonamentalment cases de colònies.

23. ESCOLA D'ADULTS CONCÒRDIA.

L'any 1975 sorgiren arreu de Catalunya diferents nuclis d'escoles d'adults lligades a moviments populars i d'ensenyants: un d'ells era el de Sabadell, amb les escoles de Can Puiggener i Can N'Oriac, que posteriorment s'estén a d'altres barriades, entre elles Can Deu. El curs 1989-90 s'unificaren en el Centre d'Adults Concòrdia.

24. ÀREA CULTURAL ORIOL.

En el barri del Riu Nord, a Santa Coloma de Gramenet, poblat per gent de classe treballadora provinent majoritàriament de la immigració, un grup de persones desplega, des de l'any 1980, una tasca social, cultural i humanista adreçada des dels infants i jovent a la tercera edat. Amb voluntat i il·lusió de contribuir a «la construcció d'una societat més justa, harmònica i feliç».

25. MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS.

Una realitat eclesial que ve caracteritzada pel fet de proposar un projecte educatiu en el temps lliure a través d'una institució educativa com és el **centre d'esplai**. Vol contribuir a fer una educació integral que abasti totalment la persona humana i doni acolliment, orientació i sentit a la seva vida.

Subscripcions i comandes:

Fundació Serveis de Cultura Popular.

Provença, 324, 3^è.

08037 Barcelona. Tel. 458 30 04

En preparació

**Programa de formació en •
pràctiques a l'empresa**

**Escola d'acció especial •
F. García Lorca**

**Col·lectiu de Cultura Popular •
de Sant Vicenç dels Horts**

El Safareig. Grup de Dones Feministes de Cerdanyola és un grup plural, amb dones de diferents orígens i concepcions. El fet d'ésser un grup «de poble» condiona que diferents punts de vista hagin de conviure en un col·lectiu de confluència però, d'altra banda, possibilita d'incidir en la relitat del municipi, i de participar activament en la creació de serveis i activitats per a les dones ●

